

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՌԻՔԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 7 ՅՈՒՆ ՎԱՐ

1878

1083

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ի Կ. Պոլսոյ ամսոյս 25-ն հասեալ հեռագրա-
գրքն կը ծանուցանեն թէ Ռուսիոյ կառավա-
րութիւնն՝ սիրով ընդունելով Բարձրա. Դրան
կենդանաբարձր անուանարկութիւնն վասն կար-
գաւորութեան հաշտութեան, պաշտօնապէս
կը դրած է ի նմանէ երկու լիազօր պաշտօնա-
ւոր յուղարկել ի Ռուսաց ընդհանուր բանա-
րակցութիւնն, որպէսզի անդ հաշտութեան նա-
խադրուած պայմաններն որոշեն բարձրա. Նիքո-
լայ Մեծ—Գրքին հետ: Ռուսիոյ Բ. Դուռն զայս
կապուած պաշտօնն յանձնեց երկու բանիւրուն
կառարարոց, այսինքն Արտաքին գործոց նա-
խարար Սէրվէր փաշային և Կայսերական գան-
ձապահութեան պաշտօնեայ Նամիք փաշային,
որոցէն մեկնեցան իրենց պաշտօնը ի գործ
դնելու: Տար Աստուած որ փութով և յաջողու-
մամբ պսակուէին այս հաշտարար բանախօ-
սութիւնքն ի գաղարուծման արեւնահեղութեան
կողմանց:

Ստանեան կառավարութեան անդամաց մէջ,
այսերական հրովարտակաւ, հետեւեալ գլխա-
ւոր փոփոխութիւնքն տեղի ունեցան:
Ներքին գործոց պաշտօնեայ Համաի փաշան՝
Եւթարգոս անուանեցաւ փոխանակ ի թեմ
փաշային, որոյ հրամարականն ընդունուեցաւ:
Այսիտ փաշան՝ ներքին գործոց նախարար
Կարգեցաւ, և Կայսերական գանձապահութեան
պաշտօնն Նամիք փաշային յանձնեցաւ:
Քեանի փաշան՝ ելեմուից նախարար, և Ահմէտ
Բէկիւր փաշան՝ հասարակաց կրթութեան պաշ-
տօնեայ անուանեցան:

Ռուսումնամթիւ այսինքն հարկաց ժողովոյն նա-
խագահութիւնն Սատրք փաշային յանձնեցաւ,
Քէմալ փաշան՝ Ծերակուտի (մէծիսի այան)
անդամ և Եւսուֆ փաշան Դրապիզանի կուսա-
կալ կարգեցան:

Մալթայէն կը ծանուցանեն թէ ծովապետ
Էրնայայ, որում յանձնեալ է Մանչի նաւահան-

գատին նաւատորմին հրամանատարութիւնն,
Մալթայէն մեկնեցաւ դէպ ի Արեւելեան ծովն՝
հանդերձ պատերազմական մեծ զօրութեամբ:

Կը հաւաստեն թէ ի միջերկրական ծովն ան-
միջական կերպիւ և փութով փոխադրելու հա-
մար պատրաստուած անգղիական զօրաց թիւն
40,000-ի կը հասնի հանգերձ 90 թնդ անօթներով:

Լրագիրք ոմանք հրատարակեցին յանցելուն
թէ Անգղիոյ կառավարութիւնն մտադիր է դրա-
ւել զԵգիպտոսն կամ զվեհապետութիւնն նոյն
զնոյ առնուլ ի Բարձրագոյն Դրանէ: Թէ և այս
համբաւքն որ և է հիման վերայ հաստատեալ
չեն, այսու ամենայնիւ կերելի թէ Գաղղիոյ հա-
սարակապետութիւնն բացատրութիւն խնդրած
է ի դահլէն Լոնտօնի. որ ըստ լրագրաց ո-
մանց, պատասխաներ է թէ Եգիպտոսի տիրա-
պետելու ամենին գիտաւորութիւնն չունի:
Լոնտօնի թայմզ օրագիրն ի մասին այս խնդրոյն
կըսէ թէ «Այսոյդ է որ մեք միտք չունինք դրա-
ւելլ զԵգիպտոսն, բայց թող պիտի չտամք որ
ուրիշ տէրութիւն մի այս բանը ընէ»:

Լոնտօնի մէջ ի մտ աւուրս հրապարակական
երկու գլխաւոր ժողովք (միթինկ) տեղի ունե-
ցան. յորոց մին կը խնդրէր որ Մեծին Բրիտանիոյ
կառավարութիւնն՝ միանալով Թուրքիոյ հետ,
պատերազմ բանայ ընդդէմ Ռուսիոյ: Իսկ միւս
ժողովն կը խնդրէր որ Անգղիան հաստատուն
պահէ զԵգիպտոսն իւր և չվրդովէ զխաղա-
ղութիւնն: Հրապարակական այս ժողովոց մէջ
գրեթէ 6000 հոգի ներկայ դասուեցան. և այս
խուռն բազմութեան մէջ պատահած խռովու-
թեանց և աղմկոյի չիթով ու թեմաց պատճառաւ
անկարելի էր ատենաբանից գրուցածը իմանալ:
Գրեթէ մէկ ժամու չափ յիշեալ երկու հակա-
ռակորդ կուսակցութիւնքն փոխադարձաբար
կը յաջողէին իրենց խօսքը յառաջ տանելու
կամ կը յաղթուէին: Բայց ոստիկանութիւնն
հարկ համարելով միջամտել, խռովութիւնն
դադարեցաւ և յաղթութիւնն դէպ ի պատե-
րազմասէր կուսակցութիւնն հակեալ երեւցաւ:
Սակայն նշանակութեան արժանի է, թէ յիշ-
եալ քաղաքային ժողովոց մէջ ոչ ոք գտանէր ի

կենցաղադէտ երեւելի անձանց. հետեւեալն այս
ժողովներն որեւէ ազդեցութիւն մի չեն կրնար
ունենալ ի վերայ ընթացից կառավարութեան:
Այսու ամենայնիւ պատերազմասէր կուսակցու-
թիւնն հետեւեալ որոշումն ըրաւ:

«Թէ և խաղաղութիւնն փափաքելի է, սակայն
եթէ կառավարութիւնն ի նկատի առնելով
զյառաջագէտ շարժումն Ռուսիոյ, կորոյն պա-
տերազմ բանալ, անգղիացի ազգէ պարտի տա-
նիլ զայն»:

Եւ այսորիկ պատգամաւորութիւն մի կար-
գեցաւ, որպէսզի զայս որոշումն ներկայացնէ
Պիքսօնֆիլտ Լորտին: Իսկ ի նպատ խաղաղու-
թեան եղեալ ժողովն ուրիշ որոշում մի ըրաւ,
որով կը բողոքէ յօգուտ գործաւորաց, ընդդէմ
պատերազմին՝ որ և է պատճառանօք հրատա-
րակուելու որ լինի:

Բէգէրսպուրէն Յունար չէն (ըստ նոր տու-
մարի) հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան:

«Անգղիոյ կողմանէ Ռուսաց կառավարութեան
եղեալ վերջին առաջարկութեան մասին ընդ-
հանուր զգացումն այն է՝ որ այս առաջարկին
յաջող կամ անյաջող վախճանն կախեալ է յի-
մաստէն և յոճոյն որով շարադրեալ պիտի լինի
յիշեալ առաջարկութիւնն: Ո՛րեւէ հաշտութեան
հակամիտութիւն մի պէտք է իւր աչաց առջիւ
ունենալ թէ հաշտութեան պայմանքն պարտին
համապատասխանել զհոգութեանցն զորոք ըրած
է Ռուսիան: Բէգէրսպուրէի քաղաքացի տա-
նիքն համազեալ են թէ Անգղիան չի կրնար ու-
շագրութիւն չմատուցանել այս դիւսաւոր պարտ-
գային, հետեւաբար հասարակաց կարծիքն աստ
հանդարտ է բողոքովին ըստ այս մասին»:

Գալով Անգղիոյ միջամտական հաշտասէր ա-
ռաջարկութեան իմաստին և ոճոյն, կը հաւաստեն
թէ այսպէս շարադրեալ է, զվեհա. Թագուհւոյն
կառավարութիւնն կը ծանուցանէ Ռուսիոյ օ-
գոստափառ կայսեր կառավարութեանն թէ Բ.
Դուռն պատրաստ է մտանել բացայայտ կերպիւ
ի բանակցութիւն վասն հաշտութեան: Կայսեր
խոհմտութիւնն, նորա խաղաղասէր զգացումն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԵՍԻՒՆ

Հասարակեալ է գիշերն, և խոր լուութիւն
պատի շրջապիւրաւ զհամայն բնութեամբ. ոչ
այն շտապող քայլից արձագանգք, ոչ խառ-
նածայն աղաղակք, ոչ խուռն աղմուկք, և ոչ
փոթք, և ոչ ևս երկայնաձև սաղարթուց տա-
նանելոց ի հողմոց սոսաւիւն: Գողցես երա-
ւունք բազմամարդ հրաշակերտ քաղաքին ան-
արժ գաղարեալ են, և գիշերականն անգոր-
ծութիւն աշակցեալ ընդ սրբազանն յափշտակու-
թեան՝ զամենից զերեակայութիւն թուրցանէ
բարձունս ի տեսիլ անդոյական երազոց:
Գնդուխտ օտարականն ի քաղցր տեսիլ երա-
ւոյ թերեւս երեակայէ զհայրենիս. ցաւօք տա-
նապեալ հիւանդն զիւրն առողջութիւն և դք-
քաղն կենցաղոյս զիւր ցանկալին բարօրու-
թիւն: Ո՛վ թէ ո՛րչափ քաղցր և քանի՜ անձ-
կաւէտ է ժամն, դեղերես լուսինն յաստեղա-
զարդ ի կամարէն երկնից ի կախ գեղապայծառ
զուարթ շողջողէ, և սիրայի հայեցուածովք ա-
կանատես հանդիսանայ այնմ խաղաղ բնակա-
րանաց. ուր ալ ծովի եղականաց լինելութիւնք
հանգչին ի քուն անգորրաւէտ: Սակայն ի
ներք այն լուիկ յարկայ որչափ սիրտք ընկճեալ

ի տառապանաց բաբախին լուծոյ, և քանի՜
քանիք մոռացեալ զվիշտ և զշարժարանս հանգ-
չին ծանր ի քուն, և իսկ և յայնմ չքեղազարդ-
ապարան ի ներքոյ ոսկեձեղուն յարկին խայթ
խցն ի յատակս պերճապայծառ ծիրանեայ և
փառաւորութեան շնայ թագչիւ և ծածկիւ:
Գիշերն յուշիկ և ծանր յառաջէ և անխոր
պատէ ի թեւս սևափետուր թէ զվշտաշարժար
ազդատին խցիկ և թէ զմեծատան չքեղազարդ-
ապարան: Ի միջի այսմ ընդհանուր լուութեան
տեսանին արք երկու. մին ալեւոր իմն ընկճեալ
ընդ ծանր բեռամբ ամաց յառնջ վարէ զիւրն
զրնթաց, և երեւի այնչափ խոնջեալ և ոգեսպառ
մինչ հաղիւ յեց ի գաւաղան մարթի զքայլ իւր
դողդոջուն զուսպ ունիլ. իսկ միւսն պատանեակ
հայկական անձին բերելով զմանութիւն սիւրա-
ճեմ գնացիւք դէմ եղեալ առ պատկառելին
Ծերունի և յառաջ մատուցեալ ասէ: «Ո՞վ պատ-
կառելիք Ծերունի, հասարակեալ է գիշերն և
տեսանեմ զի խոնջեալ և ոգեսպառ հասակդ
ինքնին պահանջէ հանգիստ, զի՜ է զի ոչ հանգչիս
խուռն ինչ ի կաղդուրել վառտակաբեկ զանձնդ:
ոչ ապաքն անգորրութիւն գիշերոյն նուիրեալ
է ի հանգիստ տառապեալ մարդկութեան:

«Ո՞վ աղնիւ երիտասարդ, թէ և մարդասէր
քոյն հրաւէրք մարթի միթիւր լինիլ վշտաց-
եալ և խոնջ հասակիս, բայց երբ մտածեմ զի
կենացս ընթաց մերձ է ի լրումն, ուստի ժա-

մանակն ինձ յոյժ թանգաղին, չկարեմ վայր-
կեան ինչ հանգչիլ, այլ դուն գործեմ հասանել
այն նպատակին որում ըզձանօք բոլորք փափա-
գին, չունիմ ես աւաղ զարդիս այնպիսի բարե-
պատեհ դէպս որպէս պատանեակդ, ուստի յի-
րաւի բուռն է հրաման ճակատաբերն որ ի
ցանկալին միջ զիս նպատակ. դու իսկ պատանե-
ակդ անտիական՝ որ այժմ վայելես ի տես ա-
ռոյգ և բերկրապատար մանկութեան յիշեալ զի
հասակդ այդ գեղաժիծաղ փութով թառա-
մեսցի, յայնժամ հասցին ի քեզ աւուրք գառ-
նութեան և յաւուց: Սիրելի է ինձ յիրաւի տեսա-
նել ի քեզ զգեղեցիկդ համեստութիւն զաւակդ
Արամեան, այլ յուշ լիցի քեզ զի կենցաղս է
ծով լայնածաւալ, և տառապեալ մարդկութիւնն
յար ի կասկածանս կայ ստեպ յերկիւղէ խորա-
սուղելոյ ի նմին, թէ և երբեմն փունջ մի երփ-
նազեղ ծաղկանց ընծայի նմին, և երբեմն պսակ
փչանիւթ: Երիտասարդ ես դու դեռ՝ անփորձ
ի տառապանաց կենցաղոյս, գիտեմ արդեօք
զոր քաջարի ազգաց հառաչանս, որչափ ժողո-
վրդոց վիշտս, քանի՜ տանց գառն արտառուս
և որչափ սրտից բեկում կրեմ ի ներքոյ ծանր
բեռան ամացս: Բայց աւաղելին այն է, զի տես-
եալ իսկ եմ զաւուրս բարեբաւտիկ կենաց, տես-
եալ եմ յաճախ զհինաւուրց քաջազօր ազգաց
զերջանելութիւն, և ապա զշարաշար կործա-
նումն իսկ նոցին: Հայոց տղան երբեմն նախան-

զոր բազմիցս յայտնեալ է, կարգադրանքն ըզ-
յայտն անգղիական կառավարութեան թէ կայս-
րն պիտի հաճի նպաստաւոր ուշադրութիւն մի
մատուցանել Սուրբ անին խնդրոյն:

Խաղաղութեան նպաստաւոր նախընթաց եր-
կույ տեղեկութեանց վերայ յաւելցնելով զյե-
տագայ տեղեկութիւնն, և հետեցնելով թէ
հաշտութիւնն հեռաւոր չերևիր, կարծեմք թէ
սխալած չեմք լինիր:

Եի Բէդէրսպուրիէ Թայմը օրագրոյն յուղար-
կեալ հեռագիր մի կըմանուցանէ թէ կըհաւաս-
տեն յիշեալ մայրաքաղաքին մէջ, որ ուղղակի
բանակցութիւնքն ի մէջ Թուրքիոյ և Ռուսաց
ընդհանուր բանակակերպոնին՝ չեն արդելուր
բոլորովին զմանակցութիւնն չէզոք տեղութեց
որք մասնաւոր օգուտներ ունին Արեւելքի մէջ:
Բէդէրսպուրիի գլխաւագէտ տիմուրի մէջ կա-
պահովցնեն թէ Ռուսիան՝ երբ զհաշտութեան
պայմանն իւր յառաջ բերէ, պիտի տեսնեն
թէ նորա պահանջմունքն աւելի չափաւոր են
քան զոր չեն կարծեր այժմ:

Ի Լոնտոնէ Յունվար 2—14 ամսաթուով ար-
ձակեալ հեռագիր մի ծանուցանէ զհետեւեալն.

«Յաւուրն բացման բարամէնթին, լորտ Պի-
թոնֆիլտ պիտի խնդրէ գումար մի տասն մի-
լիոն լիւա սթէրլինաց, որպէսզի պաշտօնակիցքն
իւր՝ այսինքն պատերազմի և ծովային զօրու-
թեան նախարարքն պատրաստ լինին ամեն պա-
տահական դէպքերու:

«Երհաւաստեն գլխաւագէտ տիմուրի մէջ թէ
լորտ Բէրնէյլըն և լորտ Սոլսպուրի արգէն խն-
ցուցած են զգիտաւորութիւն իւրեանց հրաժա-
րելոյ ի նախարարաց պաշտօնարանէն՝ եթէ
Բարլամէնթն հաճութիւն տալով վերոյիշեալ
գումարական պահանջման, հակամէտ և հաւան
երևի յայտնի թշնամական քաղաքականութեան
ընդդէմ Ռուսիոյ»:

Գարձեալ ծանուցանեն ի Լոնտոնէ թէ Անգ-
ղիոյ կառավարութիւնն որոշեալ է հանքային
ածխոյ մեծ շտեմարան մի հաստատել Ուելշի
նաւահանգստին մէջ:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Զմիւռնոյ, 2 Յունվար 1878

Յարգոյ խմբագիր Արշալուսոյ,

Արեւելեան Մամլոյ Հոկտ. ամսառեւորին մէջ
դերաւ խորէն Արքեպիսկոպոս Նար-Պէյլին՝ «Նախ-
նական և կրթական փոխտոնէական» մակա-
դրեալ դասագրեանց վերայ երկար դատաւըն-

ձաւոր էր և նշանաւոր իւր հին և վաղեմի սերն-
դեամբն, զվայելէր ի բարեբաւաստ ունից իսկ
ի բերկրանս ի բնիկ բարի սեպհական ժառան-
գութեան, պանծայր հինսուրոյ պերճ շքոյ
իշխանութեամբ, ոչինչ վերջացեալ ի զինուո-
րական արութենէ, և լուսաւորեալ քրիստոնա-
կան սուրբ հրօնից քարոզութեամբ և ըստ ամե-
նայն հանգամանաց խոստանայր ազգայնից իւ-
րոց սերնդոց աւանդել անուն պերճ և պան-
ծալի, այլաւանդ ի դերի պարծաւ աշխարհաւոր
խոստումն աւետեաց, զի փոխանակ պերճ գա-
հայից տարադիր եղև ի հայրենեաց, փոխանակ
ազատութեան՝ մութաւ նա ընդ լծով ստրկու-
թեան և փոխանակ երջանկութեան եզրիտ նա
վերջին զարտասուելի թշուառութիւն, թող
զնախաւոր զազգի ազգի դիպեալս ի գլուխ
նորին: Բայց առաջնայն երջանիկ բարեբաւորու-
թեանց բազմատութիւն ընդ վերջնայն արտաս-
ուելի ընդլիմակալութեանց, այնչափ չտան ինձ
հաւաքել որչափ վերջին դարուս ոմանց ստամ-
բակ յամառութիւն ի բառնալ և բնալին առ-
նել զպերճ գործաւ մեր գամննագեղեցիկ լե-
զուն. քանզի եթէ առաջինքն չըջափակեալ ի
հզոր տէրութեանց որք նախնիրս սաստիկս ի
ժամանակս ժամանակս մեծին յաշխարհ մեր
մինչ աւերակ դարձուցին զայն տարադիր առ-
նելով զնոսա ի հայրենեաց, վերջինքն իւր շա-
ռաւիղք վատակեանց՝ յազգային կանգնեալաս-
պարեզ, ջան ի կուրծս դնեն ոչ միայն բնալին

նութիւն մը կընթեռնուի: Դատաքննութիւն,
կամ լաւ ևս է ըսել բժախնդրութիւն, որնոր
մենք պարտաւար յոգւոյ և նախանձու ար-
դիւնք համարելու մեծ իրաւունք ունինք:
Վանդի Ա. Մամլոյն քննադատ խմբագիրը, որ
յիշեալ դասագրեանց մէջ հակասութիւններ
գտնել կըկարծէ, նոյնինքն ոչ սակաւ հակա-
սութեանց մէջ կիյնայ: Օրինակի համար,

Նախ՝ արհամարհական ոգւով խօսիլ ուղեւոր
յիշեալ դասագրեանց հեղինակին գէմ, Նար-
Պէյ, Մար-Պէյ կանուանէ զնորին Գերապատու-
ութիւնը, մոռնալով որ քանի մը տող առաջ ա-
նոր Բէժ ու Դալման անուն ունենալը խոստովա-
նած է:

Երկրորդ՝ գերա- Նար-Պէյ սրբազանը իր եր-
կասիրութեանը մէջ մէկ քանի բառերու առջև
տաճկերէն թարգմանութիւնը դրած ըլլալով,
Պարոն Մամլոյն աւելորդ և անտեղի կըհա-
մարի. սակայն նոյնինքն իր գատաքննութեան
մէջ մէկ քանի բառերու առջև գաղղիարէն
թարգմանութիւնը դնելով՝ միթէ հակասական
և միանգամայն ծիծաղելի գրութեան մը մէջ
չըգտնուիր:

Երրորդ՝ Ա. Մամլոյ խմբագիրն՝ գերա- Նար-
Պէյ արքեպիսկոպոս դրած «հալալ» բայն իբրև սխալ
յառաջ բերելով, կըհարցնէ թէ՝ «հասկացուցա-
նեմ» բայ կայ: Մենք կըպատասխանեմք թէ
այո՛ կայ. բայց միանգամայն չենք կրնար չղար-
մանալ թէ Բնալէս փոխանակ ազգային բառա-
բաններ գիտելու, իր ընթերցողներուն առջև կը
յայտնէ թէ ինքն գրաբառին բոլորովին անտեղ-
եակ է: Բայց ևս աւելի զարմանալին այն է, որ
Խորէն Նար-Պէյ՝ սրբազանին ճշմարտութեան
բառագէտ» լինելը խոստովանելով հանգերձ՝
կենէ իբր թէ անոր սխալները ուղղել, և անոր
դասագրեանց լեզուն մաքրութիւնը, յատկու-
թիւնը, և կանոնաւորութիւնը պակասաւոր կ'ա-
նէ և այլն, անշուշտ աշխարհաբառ լեզուն ինք-
նակոյ կանոնաւորել և բարեկարգիչն համարե-
լով ինքզինքը. . . . Բայց մենք այս առթիւ
հարկ կըհամարեմք յիշեցնել Ա. Մամլոյն խմբա-
գիրն՝ Ս. Աւետարանի սա խօսքը՝ զոր խորհրդով
աշխարհիկ ոճով յառաջ կըբերեմք յուրախու-
թիւն սրտի մեր մոլեռանդ աշխարհաբառեան
պատուելին «Բնալ» քու եղբորդ աչքին մէջի
շիւղը կըբեմնես, ու քու աչքիդ մէջի գերանին
չես նայիր: Կամ Բնալէս կրնաս ըսել քու եղ-
բորդ, թող տուր աչքիդ շիւղը հանեմ. և
ահա քու աչքիդ մէջը գերան կայ. կեղծաւոր,
առաջ քու աչքիդ գերանը հանէ, ու ետքը
պիտի նայես եղբորդ աչքէն շիւղը հանելու»:

Չորրորդ՝ Նար-Պէյ սրբազանը իւր դատա-

ստնել զգրոցն մեր լեզու, այլև թուի իմն հար-
ուածել նկարին զուանգութիւնս երանելի շար-
չածին բնաւ զմաւ զի այսու ընդհանուր ազ-
գութիւնն սակաւ առ սակաւ բնալին լինի իս-
պառ. փոխդի եթէ ընդհանուր ժողովուրդը
հայոց բնակեալ լինէին ի միում՝ որեւէ մասին
աշխարհի ի միասին, յայնժամ հնաշաւոր լինէր
փոփոխութիւն ինչ ի լեզուն մեծանել թար-
սուղ ինչ միասու, բայց այժմ պիտի լինէ
այսպիսի ձեռնարկութիւն, զի տարաբաղադիկ
ազգն ցիր և ցան է յամենայն խորշ հողագըն-
տոյս, և աշխարհիկ բարբառ նոյնին միանգա-
մայն տարբեր ի միւսոց բնակելոյ յայլում տեղ-
ւոյ. ուստի ի բառնալ գրաբառին, խափանի
նաւ, կըցորդութիւն նոյնին(որ լինի տիեզերական
գրաբառ լեզուով մերով) ընդ եզրարս հեռա-
բնակս: Այս կակիճ է, ո՞վ պատանեակդանտիա-
կան, որ արտամեղացանէ զիբրտ իմ կարեվէր.
այս է որ թափառական վարէ զիս ի ցրտասա-
ռուց գիշերիս ողբալ մեջիկ միայնիկ զաւարելին
իմ հայրենիս, զի արժանի է նա աւանդ դառ-
նակայակ ողբոցս:

«Տեսանես զի սպիտակամորուսք ծածկեն ըզ-
կուրծս իմ. ի միտ առ զի սոքա բաղմամեայ
արտասուաց և դառնութեան են արդիւնք»:

Չայս ասելով յանկարծ իբր շամանդ աղ եր-
կոքին ևս անդգալի ցնցեցան և անյայտ եղեն:

Բալթալիա, 2 Նոյեմբեր 1877

Գ. Տէր Գ. Գ.

դրեանց մէջ «գերահրաշխորհուրդ, հոգեկիր
սուրբը» գրած է: Ա. Մամլոյն խմբագիրն կը-
հարցնէ թէ՝ ստորահրաշխորհուրդ կայ և մար-
մնակիր սուրբը ո՞վ է: Մենք չատանգամ Ա.
Մամլոյն մէջ մեր «մեծա. ընթերցողները» խօսքը
կարգացեր ենք: Արդեօք փոքրասպառիւ կամ
անպատիւ ընթերցողներ ալ ունի ըսել կուզէ:

Հինգերորդ՝ Պ. Մ. Մամլոյն իր «Համառոտ
Դասագիրք ընդհանուր պատմութեան» երկա-
սիրութեանը մէջ (երես 39) կըդրէ «Աստուած
ստեղծեց երկիրը և երկնային աստղերը ու լուսն-
նը»: Ուրեմն, (ըստ իւր արամբանութեան)
պարտինք հետեցնել թէ Աստուած երկրային
աստղեր և լուսին ալ ստեղծեց:

Վեցերորդ՝ գերա- Նար-Պէյ արքեպիսկոպոս
սը գրած է թէ՝ «Միւռոնն է իւր նուիրակն
օրհնեալ ի կաթողիկոսէ Հայաստանեայց»: Ա.
Մամլոյն բժախնդիր խմբագիրը իբր թէ կուղղէ
անոր գրուցածը, յառաջ բերելով թէ՝ «Միւ-
ռոնն լոկ իւր չէ այլ ծաղիկներով եփուած օր-
նեալ իւր»: Եւ միթէ Նորին Սրբազնութիւնն
օրհնեալ չէ և ծաղիկներով եփուած չէ զրու-
ցած է. իսկ ինքը ինչո՞ւ համար նուիրակն
(Sacré, աղիւղ) մակդիրը կըվերցնէ. . . . միթէ
նուիրակն չէ Միւռոնը:

Մեր խօսքը ամփոփելով կըսենք թէ՝ Արեւել-
եան Մամլոյ սոյն քննադատութիւնը գրելով
բոլորովին այս կարգի բժախնդրութիւնները
բաղկացած է, որոց մի առ մի պատասխանելը
եթէ ոչ անօգուտ գոնէ ձանձրալի կըհամարեմք
և հարկ կըսեպենք ծանուցանել թէ յիշեալ
քննադատութեան՝ մասնաւոր կրօնական և
աստուածաբանական մասին մէջ կրօնական խնդ-
րոց աւելի տեղեակ անձի մը ոչ բարեմիտ գրիչ
կընչմարեմք քան թէ Ա. Մամլոյ խմբագիրն:
Բայց ցաւալի ճշմարտութիւնը այն է որ բոլոր
դատաքննութիւնը նախանձու և հակառակաթի-
րութեան ոգւով գրուած է և նպատակ ունի
գերա- Նար-Պէյ խորէն սրբազանի նման կենցա-
ղագէտ, գիտնական և Աստուածաբան երեւելի
եկեղեցականի «փայլուն անունը» աղարատել
բոյց այս անբարի նպատակը ձեռք պիտի բեր-
ուի արդեօք. ըստ մեզ, զուր ջան և անօգուտ
վատակ է: Չայս յատկապէս կըծանուցանեմք
Ա. Մամլոյ մեծա. խմբագիրն բարեկամբէն: Եւ
իրաւի ասկեց աւելի բարեկամութիւն մը չենք
կարող ընել իրեն»:

Խնդրեմ, խմբագիր—Տէր, սոյն աղգասիրա-
կան գիտողութիւնս ձեր պատուական Արշա-
լուսոյ մէջ հրատարակելու շնորհն ընէք յանուն
արդարասիրութեան: Յ. ԲԱՅԻՆՆԱՆ

Հաճութեամբ սրտի հրատարակեմք զհետեւեալ
նամակն զոր ընկալաք 130 Դեկ. ամին անցելոյ
Ի Սինդափուր, 15 Նոյմ. 1877

Յարգոյ խմբագիր Արշալուսոյ
ի Զմիւռնիս:

Պարտ անձին համարիմ ազաքէն հրապարա-
կաւ յայտնել զխորին շնորհակալութիւն իմառ
մեծարգոյ աղգայինս տեղւոյս, մինչ լրացեալ
չորեքամեայ ժամանակի վիճակաւորութեան իմոյ
մեկնիմ գոհ ի նոցանէ: Գոհ արդարեւ զպատ-
ւոյն զոր ընկալեալս եմ ի մէնմիոյ ի նոցանց
և գոհ, որ առաւելն է, զի տեսի և վկայեմ
զկրօնասիրութեան իւրեանց և զազգասիրութե-
նէ յերկրին՝ ուր սպառնայ յամենուստ անտար-
բերութիւնն և ոչ յուշ իսկ ածել զայնոսիկ պար-
տաւորութիւնս:

Խնդրեմ, յարգոյ խմբագիր, բարեհաճեալիք
զայս երկտող յայտարարութիւն իմոյ սրտի վե-
տեղել յանկեան ուրուք պատուական լրագրի
ձեռնով, որքան ի նշանակ դահլութեան սրտիս
նոյն և ի քաջալերութիւն Հնդկաբնակ համբէն
մերազնեից, յորում յոգուենք իսկ փայլին արգէն
ի նոյն:

Առ որ մատուցանելով ձեզ կանխաւ զշնոր-
հակալութիւն իմ,

Ձերումը յարգութեան

բարեացակամ և աշխատարար

Տէր Գայստան տէր Բարսեղեան

Յաղգալին Պատրիարքարանէ Կ. Պօլսոյ՝ որպէս
ամեն Հայ լրագրաց, նոյնպէս և մեզ յաւաք-
կեցաւ հետեւեալ յայտարարութիւնն :

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԹԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ከጥናታዊ ምርምር ዘርፍ ላይ ማሳሰቢያ ማድረግ ሲቻል ፡

գերա. տէր Խորհէն Ս. արքեպիսկոպոս Նար—
դէշ՝ ըստ յանձնարարութեան նախորդ ազգային
կոնսական ժողովոյ՝ ՆԱԽՆԱԿԱՆ և ԿՐԹԱԿԱՆ
երկու քրիստոնէականներ հրատարակեց 'Խաչատու
ազգային վարժարանաց :

Երկրայ կրօնա. Ժողովն ալ կարդալով զայն՝
 շնորհակալ եղաւ դերա. հեղինակին , և որպէս
 յայտարարել պաշտօնապէս ազդային լրագրաց
 միջոցաւ թէ՛ ինչպէս ցարդ ազդային պատ-
 րիարքարանի արասնութ եամբ հրատարակեալ
 քրիստոնէականները , նոյնպէս և այդ երկու
 դասագրքերն մեր ազդային վարժարանաց մէջ
 կրնան դասախօսուիլ ըստ ուղղափառ դաւա-
 նութեան Առաքելական եկեղեցւոյս մերոյ Հա-
 յատանհայց :

Յ. Կ.

Կ. Պոլիս, 21 Դեկտ. 1877 :

Զմիւռնա , 20 Դեկտ. 1877 :

Մեծ ապտախիւ խմբագիր

Արշալէյս Արարատեան ահդրանիկ յրադրոյն :

Հաճեցէք, ինդ բեմ, ներկայ յօգուածին ան-
կիւն մը շնորհել ձեր պատուական լծերով ժէն մէջ
որով շնորհապարտ պիտի ընէք դնուաստ :

Ընդհանրապէս դառաւներու գործընկերու
ապարդիւն վիճակն ազգային լրագիրներու մէջ
վարագրուած է, և որ իրօք մեծ ցաւ կ'ապա-
հուէ ազգասէր սրտերու, քանի որ այսօր
լայանի ճշմարտութիւն մ'է թէ մեր ազգի ա-
ղայան լոկ գործընկերու յառաջադիմութեան
խալ կայացած է :

Եթէ էլ լուրջ խորհրդով ածութեամբ քննենք սոյն
նկարը, ուրիշ բան պիտի չ'զանենք եթէ ոչ
աւաւաններու դպրոցներու վրայ հսկող անձանց
ախաբարտչարական սզին ու այլևայլ կուսակցա-
ն ազդեալութեամբ կիրքեր: Եթէ տեղի չունենան
սոսնք, այն ատեն տարակցոյ չ'կայ որ դպրոց-
ներն ինքտ յառաջ կերթան, չհորհլու ազդային
տարեաւաններու և անհատական օժանդակու-
թեանց: Այս ճշմարտութիւնն ալ պէտք չէ ու-
նանալ թէ դաւաւաններու դպրոցները՝ ներթա-
ննի մասին առատ ըլլան սնդամ, դարձեալ այս
տեսողէմ վիճակին դատապարտուած կ'ըլլան՝
թէ իրենց վրայ հսկող անձինքը այլևայլ կուս-
ակցութեանց մեքենաներ են:

Այս առնակի դպրոցներէն մինն ալ Մանկութեան է, որ իր նիւթականի մասին առատ և ազարդեալ միճակին մէջ նշանաւոր է: Մանկան իր յատուկ դպրոցն, զոր վերջերս վերանկնցին. այս դպրոցը բաւական կալուածք ունի, որով կարելի է քանի մը հմուտ վարժապետներ պահուիլ. սակայն իրաւ է որ մինչև ցայսօր ազգային ոչ գիտնական մը, ոչ ալ բաւական սեփական դաստիարակութեան մասին բոլորովին անտարբեր է Մանկասցի Ժողովուրդը. և ցաւալէն այս է որ արդեւէք կըլլայ ասոր համար աշխատողներուն, ինչպէս 1871ին մեզ և մեր քանիք բարեկամաց պատահեցաւ, երբ առաջին անգամ աշխիւնց դպրոց մը բացինք և աղբին իւր ծառայութիւն մը մատուցանելու գիտաբոլորութեամբ մինչև մեր յետին շունչ աշխատեցանք՝ մեր կողմէն դրամ՝ անգամ չ'ինայելով: Արջապէս չորս տարի շարունակ յարատեաց խաղաղութեամբ, այս գործին համար Մանկասցի ազգային հօդարարձուք մեզի հետ մատուցեցան անընդհատ, և յաջողեցան դպրոցը դնել:

Մանկապատանիները յատուկ ընթերցատունն ,
 ակադեմիայի ազգագրական հիմնարկում եւսն փառքն
 ողորակին քանի մը բուսական երեստարդներու
 խաղալանի , և ցաւալին հոս է որ Մանկապա-
 տանի հոգ աբարձուք այս երեստարդներուն
 նպատակէ՝ ի վատ տեղէ ծագրի կառնեն , տը-
 լայական բան մը նկատելով այս հիմնարկու-
 թիւնը , որ ազգին լոյս ու կեանք մատակարարող
 աղբիւրներէն մինն է :

Ընթերցատուն յարդոյ անդամոյ Ժանքն իրա-

ել շատ զովելի է ուսումնասիրութեան մասին ,
 զոր իրենց նպատակ ընտրած են : վարժարան
 մը բացին ուրտեղ ճաճիերէն և Հայերէն կ'ը-
 սախօսեն գիշերները և ընթերցատան մէջ յա-
 ճախ կ'առեհնախօսեն ընտիր նիւթերու վրայ :
 Եւ որպէսզի իրենց նիւթական վիճակն բարւո-
 յեն՝ մօտ օրերու վիճակահանութեան մը ձեռք
 գարիին :

Մանիսայի մէջ պէտք է որ աղջկանց համար կանոնաւոր դպրոց մը հաստատուի . և այս վարժարաններու հսկողութիւնը ձեռնահաս և վորձառու անձներու յանձնուի . այն աստիճանին վրայն կը յառաջագիծէ : Դպրոցն ունի այժմ բաւական կալուածք չնորհիւ Յարութիւն ազա Արապեանի, որ բնիկ Մանիսացի է, և հաճեցաւ իր կէտերնուծեան աստիճան երկու գինետուն չնորհել Մանիսայի երկու եկեղեցիներուն, որոնցմէ դպրոցին պիտոյքն կ'մատակարարուին . և այսօր Մանիսայի մեր աղգայինք կը պարտաւորին երախտագէտ ըլլալ սոյն մեծարգոյ բարեբարին գերդաստանին, որոյ ըրած բարիքը խիստ ուշ ելաւ հրապարակի վրայ Այս առիդին միայն սոյն նպատակաւ գրեցինք, որ վիճակին արժատ. Սրբազան Աւաշտորդն՝ որ հանրածանօթ է իբր լուսաւոր զաղափարներովն Մանիսայի կողմերը այցի ելած լինելով, յուսամբ թէ այս կենսական խնդրոյն վերայ իւր ուշադրութիւնը կը դարձնէ և կը փութայ զարժանն տնօրինել, որպէսզի յիշեալ քաղաքին աղգային եկամուտներն անօգուտ տեղ չ'սպառուելով՝ Հայ մանկիւսոյն յառաջագիծութեան իրբն միջոց գործածուին :

ԳՐ. Վ. ՓՈՓՈԶԵՐԵԱՆ

Հնդկաստանի և Աֆրիկայի անգղիական լրագրութիւնքն՝ դերաւ. տէր Դրիգորիս սրբա-
ղան արքեպիսկոպոսին յայնոսիկ երկիրս ըրած
ճանապարհորդութեան և մանաւանդ՝ ի Սինկա-
վոր սարկաւազի միոյ ձեռնադրութեան բարե-
պատեհ առիթու ինչ ինչ բացատրութիւնս և
նկարագրութիւնս հրատարակեալ են. որոց հա-
ջերէն թարգմանութիւնքն՝ շնորհիւ պատուա-
կան բարեկամի միոյ, առ մեզ հասեալ լինելով,
փութամբ հաղարկել զայնս ընկ երջողաց մերոց ։
Թարգմանութիւն յԱնգղի. տեղական լրագրոյց

U. 24

Առ հասարակութիւն Քրիստոնէից որ
ի Սինկատուր .

Նորին բարձր Սրբազնութիւն տէր Կրիտորին՝
դերամեծար Արքեպիսկոպոս՝ և Առաջնորդ ե-
կեղեցւոյն Հայոց, բարեհաճելով առնել զձեռ-
նադրութիւն աստիճանի սարկաւազութեան
էկեղեցւոյն Հայոց այսր, յառուր կիւրակէի՝ ի 19
երրորդին նորին ամսոյս, ի 5երնրդ ժամուն յետ
միջօրէին. վասնորոյ հաւաքէր յարգանաց նուի-
րի սուլաւ որոյց ջանկալի իյէ վկայել այնր հան-
դիսի սլաշաւամանն՝ կանխել յեկեղեցի անդր,
ի սահմանադրեալ առումն այնմիկ և ի ժամուն:

Գ. Ա. Սէթ
Եկեղեցարան եկեղեցւոյն Հայոց .
Ի Սինկափուր յճ փետր. 1877.

Թարգմանություն յԱնգլիականեն՝ քաղաքի
տեղական լրագրոյ Սինկափուրայ, կոնցկալ
«Սինկափուրայ Օրական Ժամանակագրութիւն»
(Singapore Daily Times թուեալ 12 փետր. 1877:

Որպէս ծանուցաւ յայտարարութեամբ, հան-
դէս պաշտաման ձեռնադրութեան կարգի ուր-
կաւադութեան 'ի ձեռն տէր Գրիգորիս արք-
եպիսկոպոսի՝ զտեղի կալաւ յեկեղեցի Հայոց 'ի
ժեռնափողոյն (Hill Street) երէկ յետ միջօրէին
'ի ներկայութեան հասարակութեան Հայոց և
ոմանց պաշտ. բնակչոց ըրիտոնէից քաղաքիս :

Կարգ հանդիսի սպասահարկութեանն սկիզբն
էաւ իբրեւ լաւորդիւ ժամու միով յետ հնդի-
ցն՝ զինի կատարման աղօթից և առտուածային
պաշտամանց ըստ աւուրն խորհրդոյ . յորժամ
ամենապատիւ արքեպիսկոպոսն եմուտ 'ի խո-
րան անդր որ 'ի միայ կովմանէ Տաճարին, և
զդ ետաւորեալ անդ փառաղաբք զդ ետաւուք,
կրելով զթագ պոյծառաշուք 'ի զլուխ՝ եւ ար-
տաքս 'ի խորանէն ունելով յաջոյ ձեռնին ըզ-
խոս և 'ի ձախոյ զդ աւաղանն խորհրդաւոր և

Յառաջ մատենաւ պարան Դ. Ա. Սէթ եկեղեց-
պանն՝ որ պատարանունն էր ընդունել զհրամանն
ուրարակրութեան, և ՚ի ծունր իջեալ եկաց ա-
ռաջի նորին տէրութեան, որ ընթերցեալ ըը-
կարդ պաշտօնին ՚ի վերայ նորա հանդերձ պատ-
շահաւոր աջօթիւք և օրհնութեամբ ըստ ծիսի
եկեղեցւոյն Հայոց, ձեռնադրեաց զնա ՚ի սաբ-
կաւադութիւն, մատակարար ելով նմա զեպիս-
լոպոտահանն իւր զծիրս օրհնութեան, և ետ նմա
իշխանութիւն վարելոյ զպաշտօն սարկաւադու-
թեան, զոր և ստանձնեալ նորա կամաւոր յօ-
ժարութեամբ, արկեպիսկոպոն դուսով նորա
զմեատարանոյ ուրար մի փայելուէ և պատուական
Եւ ապա կնքելով զբան իւր մեծապատիւ Արք-
եպիսկոպոն՝ համառօտ իմն քարոզիւ ՚ի վերայ
ձեռնարկութեանն, արձակեաց զժողովուրդս
իւր և զունկնդիրն քարեմայթ օրհնութեամբ

Քարգեմանով թիւն յիշագրիականէն՝ քաղեալ ի
լրագրէն Չինաստանի, կոչեցեալ «Չինաց թըլ-
թագեր» (China Mail) թուեալ ի Հոնգկոնգ 16
Նոյեմբեր 1876 :

Ի միջի ճանապարհորդաց որք հասին այսր ,
 և երեալ գնացին աստի «Բարութիւն Արար»
 շուքնաւաւ , ընկերք զ զ մեր անշուշտ նի ստեալ
 իցեն և զանաւն Ասպիւնորդին Հայաց՝ Գրիգորի-
 սի արքեպիսկոպոսի :

Ավանդատունը փորձառելու արդէս իմա-
նամբ, եկեալ էր զայս փոյր իրրե ուղևոր ոք,
առ ՚ի գիտելու և իմանալ զՊինեսոց և զմոյշին քա-
ղաքաց, առաւել քան զոր ետեսն և իմացաւ ՚ի
Պինեսոց և ՚ի Սինեափոր :

Փորձաքաղաքացիները իրենց բնակիչաց աղբին Հայոց աստ, ոչ ունելով զտեղհական իմն տեղի երկրպագութեան, անմարդի եղև և Նորին Սրբազնութեան կատարել զճոգեոր պաշտամանս վասն նոցա. բայց երէկ զինի հասարակ ուսուր կարգաց զաղօթս' ի բնութ Հայոց' ՚ի վերայ դերբանի պարանի, Ս. Ա. Ս. Յիսկ' ՚ի Պրօտէստանտի հանգստարանին, մշինն' տապաւնաբար գերեզմանի հանգուցեոյն ձգիւր ՚ի վերայ :

Ամենագլխավոր Հայրս այն հառաւոր պատ-
մունհանք իւրովք և գերապաճոյն կատարանէ
խուրին զոր 'ի զլաւս իւր պատկեալ ունէր ,
(զթափան պատկուական իմն) այնպիսի շքեղ իմն
կերպարանն նկարագրելու յաչա տեսանո լայն մինչ
զի չգուցէ աշխարհն ուրումը տեսնալ զայս
լայր կողմն աշխարհի մինն և ցերեկեան օրն :

Այժմ կենաց նորա են որպէս լսեմքս 42, և
ունի ընդ իշխանութեամբ արթողոյ իւրոյ և թն-
մակալութեան, զորովանգակ եկեղեցին Հայոց
որբ ՚ի Հնդկիկ և ՚ի Պարս: Ընդունեցաւ սա՛ն
դուղնաքեայ թուոյ անտի Հայրենակցոց իւրոյ
սատանոր, կարի մեծաբանօք և մարդասիրու-
թեամբ, որոց և ինքն մատակարարեալ զարե-
պաշտ փարզ ասլ՝ տու թիւն իւր՝ յաւուր անցելում
կիւրակէի ՚ի տան պարոն ի. Պ. Աստուածատի:

Կ. Պօլսոյ աղբալին երեսփոխանական ժողովին անցեալ ամսոյ դեռնիակ նստին վիճարարութեանց նկարագրութիւնն հետեւեալիւ երպիւ հրատարակուած է ՄԱՅԻՄ լրագրոյն մէջ :

Ատեանը ժամը 8 1/2ին միջոցները բացուե-
լով, Ս. Պատրիարք հօր առ Ալկալային ժողովը
մատուցած հրաժարագիրը կարդացուեցաւ :

Ասոր վրայ վիճաբանութիւն բացուելով, միշ-
եւ չհրաժարողքին պարզ կամ պատճառաբան-
եալ ըլլալուն վրայ թեր ու դէմ դիտողութիւն-
ներ եղան :

Գերա. իշխորեան եպիսկոպոսն, Ամբրոսիոս
խորդապետ, թոճատարեան Օղւէն և Ղազարոս-
եան Քրիստոսաուր էֆէնդինները կծու քննադա-
նութիւններ ըրին Ս. Պատրիարք Տօր յաճախ
հրաժարական տալուն վրայ, և առաջարկեցին
նորունիլ Ն. Սրբապետութեան հրաժարականը :

Ստեփան Ժողովին յիշելով Ն. Սրբազնութեան արժանիքը, մատուցած ծառայութիւններն և անդհանուր ազգին սէրը, համակրութիւն ու խոտհոլութիւնը, որոշեց «ԹրագդելՍ. Պատրիարք Ծոր հրաժարման խնդիրը մինչև՝ մէկ ամիս, և խնդրել Նորին Սրբազնութենէն, որ իւր պաշտօնն ամիս մ'ալ շարունակէ»։—Միանգամայն արշուկեցաւ «Յանձնադարել ատենապետաց գլխանին, որ բանակցի Ն. Սրբազնութեան հետ իւր հրաժարականի խնդրոյն վրայ» յայտնելով ազգային ժողովոյ վտահոլութիւնն, և Նորին նկատուած Լաննէնթարիկելով քաղաքական

